

Kulturforståelse

- Baggrundsrapport til et strategisk forskningsprogram

**Forsknings- og
Innovationsstyrelsen**

Ministeriet for Videnskab
Teknologi og Udvikling

>

Kulturforståelse

- Baggrundsrapport til et strategisk
forskningsprogram

>

Indhold

>

Forord	7
Arbejdsgruppen og dens kommissorium	7
Hvorfor forskning i kulturforståelse?	9
Hvad bør der forskes i?	11
Begrebet kulturforståelse	11
Uddannelse	13
Virksomheder	14
Institutioner og medier	15
Hverdagslivet	15
Kvalitet i strategiske forskningsprogrammer	17

>

Forord

>

Som et led i regeringens globaliseringsstrategi skal der oprettes et program for kulturforståelse. Det Strategiske Forskningsråd bliver ansvarlig for udmøntningen af bevillingen i overensstemmelse med de normale procedurer for strategiske forskningsprogrammer. Ambitionen er at udvikle forskningsprojekter eller miljøer, der kan skabe forskningsresultater inden for dialog og forståelse mellem forskellige kulturer. Der arbejdes mod projekter af høj international standard – gerne med inddragelse af internationale kompetencer og i samarbejde med internationale forsknings- og uddannelsesmiljøer.

Arbejdsgruppen og dens kommissorium

I december 2006 nedsatte Forsknings- og Innovationsstyrelsen en arbejdsgruppe bestående af eksperter inden for forskningsområdet. Arbejdsgruppen skulle inden udgangen af februar 2007 udarbejde et fagligt grundlag, som Det Strategiske Forskningsråd efterfølgende kunne bruge, som grundlag for et strategisk forskningsprogram om kulturforståelse.

Arbejdsgruppens sammensætning:

Professor Peter Gundelach, Sociologisk Institut, Københavns Universitet (formand)

Professor Keld Erik Brødsgaard, Asien Institut, Copenhagen Business School

Professor Tor Eriksson, Institut for Økonomi, Handelshøjskolen, Aarhus Universitet

Lektor Kirsten Jæger, Institut for Sprog, Kultur og Æstetik, Aalborg Universitet

Professor Karen Fog Olwig, Institut for Antropologi, Københavns Universitet

Lektor Peter Seeberg, Center for Mellemøststudier, Syddansk Universitet

Lektor Jørgen Bæk Simonsen, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet

---

>

Ifølge arbejdsgruppens kommissorium skulle oplægget beskæftige sig med:

- > Belysning af problemstillinger, hvor der vil være perspektiv i at udvikle ny forskning om, hvordan dialog og forståelse mellem mennesker der kommer fra forskellige kulturer, kan fremmes.
- > Belysning af forskningsområder om kulturforståelse blandt etniske majoriteter og etniske minoriteter, som med fordel kan styrkes.
- > Potentialet i at styrke viden og kompetencer om kulturforståelse i forhold til vækstlandene i bl.a. Asien.
- > Potentialet i at styrke viden og kompetencer om kulturforståelse, i forhold til at rekruttere udenlandsk arbejdskraft og kulturelle forskelle internt i virksomheder.
- > Identifikation af områder, hvor den forskningsbaserede viden bl.a. vil kunne bidrage til styrkelse af undervisning i kulturforståelse – herunder tilbud om efteruddannelse af danskere, som erhvervsmæssigt eller på anden måde skal arbejde i andre kulturer, som er meget forskellige fra dansk kultur.
- > Nyere internationale erfaringer med forskning i kulturforståelse.

Formålet med programmet skulle være at få iværksat ny forskning på området og at udbygge og udvikle eksisterende forskningskompetencer, herunder forskning af kvalitativ og kvantitativ karakter inklusiv empirisk baseret forskning - gerne med inddragelse af internationale kompetencer og i samarbejde med internationale forsknings- og uddannelsesmiljøer. I overvejelserne skulle endvidere indgå, at forskningsmiljøet skal bidrage til forskeruddannelse samt formidling og anvendelse af viden i uddannelser inden for området. Forskning inden for dette område må bygge på eksisterende dansk og international forskning, herunder også erfaringer med at etablere forståelse mellem forskellige kulturelle grupper.

I forbindelse med en kvalitetssikring og vurdering af ansøgningerne bør der blive taget udgangspunkt i det strategiske forskningsråds tre ligeværdige kvalitetskriterier: forskningens relevans, forskningens effekt og forskningshøjden, jf. side 17.

Hvorfor forskning i kulturforståelse?

>

Globaliseringen betyder, at lande bringes tættere sammen. Økonomiske, kulturelle og politiske forbindelser oprettes på tværs af grænser, og i den forstand skaber globaliseringen en mere åben verden. Globaliseringen medfører imidlertid også en distancering, idet mennesker og institutioner bliver præsenteret for og inkluderet i nye sociale og kulturelle sammenhænge, hvor traditioner, værdier og normer synes at ligge langt fra de vante og genkendelige. Det er et møde med 'de andre' og 'det andet', hvor en ny global og social orden er i spil, og bl.a. kan lede til kulturelle grænsedragninger og markeringer af lokale tilhørsforhold.

Den globale såvel som den lokale sociale orden udvikles i en politisk kamp om kultur og værdier. Denne kamp foregår i spændingsfeltet mellem globaliseringen og lokale kulturelle tilhørsforhold, hvori der ligger en række væsentlige forskningsområder, der ikke for alvor er afdækket. I den forbindelse bliver behovet for interkulturel dialog og kulturforståelse mere påtrængende, samtidig med at der stilles krav om en forskning, der kan udvikle nye indsigter med hensyn til dialog og forståelse mellem mennesker, der kommer fra forskellige kulturer.

---

v

Hvad bør der forskes i?

>

Begrebet kulturforståelse

Kulturforståelse kræver som et minimum etableringen af grundlæggende interkulturelle kompetencer, hvor der skabes forståelse af forskellige værdier, kulturelle normer og sproglige diskurser. Og for at skabe kulturforståelse og dialog er det vigtigt, at man ikke tager en vestlig kulturforestilling for givet. Kulturforståelse er afhængig af kontekst og derfor diskursivt såvel som forbundet med social praksis, og en stor grad af kompleksitet er hermed tilknyttet dets anvendelse.

Helt generelt har det været diskuteret, i hvilken grad kultur og kulturforskelle overhovedet betyder noget i den moderne globaliserede verden. Fra et økonomisk perspektiv er der analytikere, der mener, at globaliseringen og den moderne IT-teknologi har skabt en "flad verden", hvor arbejdskraften indgår i globale produktionskæder snarere end i klart afgrænsede nationale økonomier. Her hersker der en global monokultur, der er resultatet af en sammensmeltning og sammenblanding af forskellige og gensidigt inspirerende lokale og globale kulturelle impulser. I den sammenhæng debatteres det også, hvilke relationer, mulige modsætninger og påvirkninger der er mellem virksomhedskulturer i store multinationale virksomheder og lokale kulturer.

Tværtimod er der andre, der mener, at tendensen er fastholdelsen af en "rund verden", hvor vesten ruster sig mod konkurrencen fra de nye vækstlande og fastholder sit eget kulturelle særpræg, og hvor dette særpræg ikke nødvendigvis bliver overtaget af andre lande. I de asiatiske vækstlande kombineres stærk økonomisk vækst med fastholdelsen af kulturelle særtræk. Dette er tydeligt i Singapore, hvor sloganet er "one nation, one beat" og i Japan, hvor man opfatter det kulturelle særpræg som et stærkt konkurrenceparameter. I Kina, hvor den økonomiske vækst fortsat er rekordhøj og fremgangen i levestandard uden sidestykke i moderne historie, er det kulturelle fundament heller ikke ved at forskyde sig i vestlig retning. I Korea er den samfundsmæssige orden dybt præget af en kombination af anti-amerikanisme og genopdyrkelsen af traditionelle dyder. Kort sagt, i mange asiatiske vækstlande kombineres globalisering, økonomiske reformer og øget engagement i internationale spørgsmål ikke nødvendigvis med en overtagelse af vestlige kulturforestillinger. Og hvis ikke de samme mekanismer er i spil, gør noget tilsvarende sig gældende i vækstlande i andre dele af verden. Der er derfor behov for forskning, der kan skabe bedre forståelse af kulturelle processer, herunder hvordan man kan opbygge kulturel kompetence og kulturforståelse for danskere, der er i kontakt med eksempelvis disse lande.

Fremtidig forskning, der kan føre til øget kulturel viden om Mellemøsten og islam samt skærpe de praktiske kulturelle kompetencer hos danskere, der arbejder med eller i disse lande er ligeledes af stor relevans. Regeringer såvel som organisationer og private firmaer i Mellemøsten tillægger på forskellig vis religion og kultur en afgørende rolle i definitionen af deres internationale relationer, hvilket påvirker både deres politiske retorik og ageren. Der kan være værdiforskelle mellem Danmark og de forskellige mellemøstlige aktører, og dette kræver indsigt såvel som sensitivitet overfor komplekse kulturelle og religiøse normer. Evnen til at agere mellem forskellige værdikontekster er en vigtig kompetence for både offentlige og private instanser i Danmark, hvorfor der nu er behov for forskning, der kan tilvejebringe både den fornødne viden og de rette redskaber.

Der kunne nævnes en række andre eksempler på, hvilke problemer der er i fastlæggelsen af begrebet kulturforståelse, og hvordan det tænkes anvendt i praksis i forskellige sammenhænge. Der synes derfor at være et behov for en udredning og en analyse af begrebets fortolkning, teoretiske indhold og anvendelse til praktiske formål. Det må undersøges, hvordan kulturelle forskelle defineres og markeres, hvilke betydninger disse forskelle tillægges, og hvilke muligheder for gensidig forståelse og produktivt samarbejde dette fremmer. Generelt er det eksempelvis afgørende, at forskning kan generere vidensbasis for at skabe dialog. Strategisk kan man derfor spørge, hvorledes der kan udvikles forståelses- eller handleformer, der kan bygge bro mellem markerede kulturelle forskelle inden for samfundet, fx mellem etniske danskere og forskellige etniske minoriteter? Nogle andre væsentlige emner er konstruktion og forhandling af kultur, hvad man skal forstå ved kulturforståelse og dialog mellem kulturer, samt forståelse af dynamikken i disse fænomener. Ligeledes kan der rettes fokus mod betydningen af forskellige former for magt som grundlag for, hvad man vil opfatte som kulturforståelse, herunder hvad man kan gøre for at bygge bro mellem kulturer, samt hvordan man kan begrebsliggøre og udvikle ikke-hierarkiske og ikke-ekskluderende former for kulturforståelse.

Som en opsummering kan det siges at forskningen skal lægge op til en kompetenceudvikling inden for kulturforståelse som begreb, med 'ikke-ekskluderende' kulturprocesser som det centrale punkt, og det må derfor være et centralt emne for forskning i kulturforståelse at foretage kritiske analyser af dette begreb og dets anvendelse i mange forskellige sammenhænge. Det bør tilføjes, at kulturforståelse ikke kun handler om etnicitet, men også kan omfatte relationer mellem mange former for fællesskaber, der defineres kulturelt.

Desuden bør forskningsprogrammet omfatte analyser af mere specifikke emner, hvor her skal nævnes nogle af de centrale.

Uddannelse

I en globaliseret verden vil det enkelte individ livet igennem komme til at indgå i skiftende relationer med mennesker med forskellige kulturelle baggrunde, både i professionel sammenhæng og som privat person. Kulturforståelse er derfor en livslang læreproces, hvorved det er vigtigt at interessere sig for uddannelse, efteruddannelse og virksomhedsintern læring.

Der findes, både i privat og offentligt regi, uddannelsesmæssige foranstaltninger og tilbud, som sigter mod at forberede studerende eller medarbejdere til at varetage opgaver i fremmedkulturelle sammenhænge. Kulturforståelse som læringsmål må imidlertid betragtes som en kompleks størrelse, som både indbefatter dybtgående viden og evne til kritisk refleksion herover, endog evnen til kritisk at reflektere over de kategorier og begreber, som strukturerer denne viden. Samtidig stilles der også krav om, at en styrket kulturforståelse (både som generelt indlæringsmål og set i forhold til specifikke andre kulturer) manifesterer sig i en styrket handlingskompetence. Hvordan kan kulturforståelse som refleksionskompetence og handlingskompetence befordres hos både det enkelte individ og i sociale fællesskaber? Kan man nå frem til en 'kulturforståelses-didaktik', selvfølgelig tilpasset forskellige sociale og institutionelle kontekster?

Mere konkret kan man spørge, hvilke fag og discipliner der i særlig grad har en forpligtelse til og mulighed for at levere rammerne for en styrket kulturforståelse. Et væsentligt spørgsmål er også, om det danske uddannelsessystem giver alle adgang til en sådan kompetenceudvikling. Hvordan tager det danske uddannelsessystem sig ud i en international sammenhæng, og hvad kan man lære af lande med en længere tradition for indvandring og mobilitet? Og mere specifikt: på hvilke grundlag kan man udvikle tilbud om efteruddannelse af danskere, som erhvervsmæssigt eller på anden måde skal arbejde i andre kulturer, som er meget forskellige fra dansk kultur, eller samarbejde i Danmark med kolleger der kommer fra sådanne kulturer?

Virksomheder

Fra et erhvervsmæssigt og økonomisk perspektiv er der behov for en kortlægning af viden og kompetencer vedrørende kulturforståelse i danske virksomheder og organisationer. Først og fremmest må det afdækkes, hvor godt rustet forskellige typer af danske virksomheder er mht. dialog og forståelse mellem forskellige kulturer. Og hvad man kan gøre for at styrke sådanne kompetencer, hvis de er mangelfulde. Hvad er niveauet af kulturforståelse i virksomheder, er der store forskelle mellem typer af virksomheder og medarbejdere, og hvordan kan man forklare disse forskelle? Hvordan skaber og styrker man mest effektivt denne viden og disse kompetencer?

De fleste danske virksomheder oplever, at deres globale strategier vedrørende human ressource management bliver formet af den lokale kulturelle kontekst - ofte på en måde, der skaber forvirring og konflikt snarere end forståelse og samarbejde. Man kan derfor spørge, hvilke ledelsesværktøjer og interkulturelle kompetencer der er behov for i forsøget på at ruste danske eksperter og udstationerede til at tackle den type problemer? Tales der derimod om større multinationale virksomheder, kan fokus rettes mod globale strategiers indflydelse på lokal kulturdannelse. Flere vækstlande og fattige dele af verden oplever fremvæksten af store internationale og multinationale virksomheder. Et større antal personer fra disse lande ansættes derfor også i virksomheder med globale og kulturelt diversificerede ledelsesstrategier. Det er et interessant spørgsmål, hvilken indflydelse det har på lokale kulturer.

Herudover kunne det være interessant at se på diversitet og mangfoldighed i virksomhederne. Hvordan ledes organisationer, hvis arbejdsstyrker kendetegnes af mangfoldighed, hvordan håndteres den interne virksomhedskommunikation, der nu må tage hensyn til kulturforskelle, og hvilke fordele og ulemper giver det for de enkelte virksomheder?

Det anbefales også, at der forskes i betydningen af kulturforståelse i integrationen af udenlandsk arbejdskraft. I henhold til udenlandsk ufaglært arbejdskraft og deres indtræden på arbejdsmarkedet har fokus hidtil koncentreret sig om indvandrernes egenskaber. Det har imidlertid vist sig, at forskelle i form af alder, køn og uddannelse spiller en begrænset rolle. Der bør derfor være mere fokus på arbejdspladsfaktorer og segregation. Hvor gode er arbejdspladserne til at integrere medarbejdere med en anden baggrund, og hvad karakteriserer forskellene mellem de integrerende arbejdspladser og de arbejdspladser, der fejler på dette område? I den henseende kan fokus ligeledes rettes mod

udenlandsk faglært arbejdskraft samt integrationen af danske medarbejdere i udenlandsk ejede firmaer, som begge er forbisete grupper i integrationsforskningen.

Institutioner og medier

Dialog og kulturforståelse formidles i vid udstrækning inden for rammerne af institutioner og organisationer såsom kirker og religion, stater, NGO'er, medier, undervisningsinstitutioner, større internationale organisationer osv. Der er behov for forskning, med henblik på hvilke former for kulturforståelse de institutionelle rammer fremmer, hvilke politiske og økonomiske interesser der knytter sig til vestlige institutioner, og hvilket forhold der er mellem internationale og nationale institutioner.

De senere års udvikling peger eksempelvis på nødvendigheden af at arbejde med forudsætninger for dialog i en udenrigspolitisk kontekst. For det første er der brug for at afdække, hvordan kultur og kulturelle modsætninger formidles gennem moderne internationale medier, herunder hvordan den nye medieinfrastruktur influerer på forudsætninger for kommunikation og dialog. For det andet er der brug for ny forskning om den øgede fokus på sammenhængen mellem kultur og normativitet, dvs. hvor kulturforståelse gøres til en central dimension af hele spørgsmålet om fremme af demokrati og menneskerettigheder i regioner uden for den vestlige verden. Dette emne påkalder sig analyser af stater og lovgivning såvel som af forskellige organisationer, fx hjælpeorganisationers evne til at bygge bro mellem kulturer. Som et mere specifikt emne kan nævnes spørgsmålet om, hvorvidt der er udviklet særlige "ekspertkulturer" blandt udsendte hjælpearbejdere eller andre internationale eksperter i forskellige organisationer, og hvordan det påvirker disses relation til andre tilsvarende grupper (fx ved internationalt samarbejde) og til lokale befolkningsgrupper.

Hverdagslivet

Hverdagslivet, hvor mennesker mødes og omgås hinanden, udgør en vigtig social sammenhæng, hvor kulturopfattelser formes, og kulturelle forskelle markeres og tillægges betydning. Dette sker i dag ofte under indtryk af, at globaliseringen presser sig på og præger lokale livssammenhænge mere og mere. Nogle af de væsentlige forskningsspørgsmål der kan stilles er: På hvilket grundlag defineres kulturelle forskelle (fx nationalitet, etnicitet,

---

>

---

klasse, race, køn), og hvilke værdier knyttes der til disse forskelle? Hvilken rolle spiller samfundsmæssige institutioner i disse kulturelle processer, og hvilke sociale og økonomiske differentieringsprocesser er forbundet med dem? Opfattes kulturforskelle som en mulig ressource eller som en hindring for sameksistens og samarbejde og dermed som en årsag til samfundsmæssig eksklusion og marginalisering?

Strategisk kan man derfor spørge om, hvorledes der kan udvikles forståelses- eller handleformer der kan bygge bro mellem markerede kulturelle forskelle inden for samfundet, fx mellem etniske dansker og forskellige etniske minoriteter?

Kvalitet i strategiske forskningsprogrammer

Det er vigtigt for det strategiske forskningsprogram i kulturforståelse, at der tages udgangspunkt i Det Strategiske Forskningsråds egen definition af strategisk kvalitet.

Kvalitet i DSF's projekter vurderes efter tre ligeværdige kriterier: forskningens relevans, forskningens effekt og forskningshøjden. Relevans har fokus på mulighederne for at bidrage til løsning af samfundsmæssige udfordringer i den offentlige eller private sektor. I den henseende er det afgørende, at forskningen i kulturforståelse sker i reel dialog med eksterne interessenter og erhvervslivet, og baseres på disses fremtidige udfordringer og praksisser. Effekten har fokus på muligheder for at bidrage til værdiskabelse i den offentlige eller private sektor, hvor specielt bidrag til forskeruddannelse samt formidling og anvendelse af viden i uddannelser inden for området prioriteres. Forskningshøjde har fokus på videnskabelig kvalitet i mere traditionel forstand.

Kulturforståelse
– Baggrundsrapport til et strategisk forskningsprogram

Udgivet af:
Det Strategiske Forskningsråd

Forsknings- og Innovationsstyrelsen

Bredgade 40
1260 København K
Telefon: 3544 6200
Fax: 3544 6201

Publikationen kan hentes på
Forsknings- og Innovationsstyrelsens hjemmeside:
www.fist.dk
ISBN (internet):978-87-920-8112-4

Tryk: Grefta A/S
Oplag: 300
ISBN 978-87-920-8111-7

Det indgår i aftalen om globaliseringspuljen, at der igangsættes et forskningsprogram for kulturforståelse, som Det Strategiske Forskningsråd er ansvarlig for udmøntningen af i overensstemmelse med de normale procedurer for strategiske forskningsprogrammer.

I december 2006 nedsatte Forsknings- og Innovationsstyrelsen en arbejdsgruppe, som skulle udarbejde et fagligt grundlag for at opslå et strategisk forskningsprogram for kulturforståelse.

Udgangspunktet er ambitionen om at iværksætte ny forskning på området og at udbygge og udvikle eksisterende kompetencer, der kan skabe forskningsresultater af høj international standard.

I rapporten beskriver arbejdsgruppen nødvendigheden for forskning i kulturforståelse, samt hvilke områder, der er særligt perspektiv i at igangsætte forskning på.